

ՊԷՁՈՒՆ Ի ՕՃՈՑԱԾ,

ԿԱՐԳԱՊԱՀՈՒԹՅԱՆ ՀՈԳԵԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Նոր նշանակված հրամանատարը հակված է կարծելու, թե կարգապահությունը իր ենթակաների խմբում կարգուկանոն ապահովելն է: «Ի՞նչ շարժումներ են կարգապահությունը նրա կողմից ներկայացվող պահանջները», - սպաների և սերժանտների վերաբերյալ այս հարցը հաճախակի կարելի է լսել: Ինչ բան է կարգապահությունը: Ինչպե՞ս է այն ներդրվում: Ինչպիսի՞ մարդիկ են կարողանում ավելի մեծ հաջողությամբ կարգապահություն ապահովել գործառնում: Դիմելով անգլիական բացատրական հաջողված բառարաններից մեկին, մենք տեսնում ենք, որ «կարգապահություն» (դիսցիպլինա) բառի արմատը *disciple* բառն է, որ նշանակում է «աշակերտ, սովորող»: Ներկայումս կարգապահություն (դիսցիպլինա) ասելով հասկանում են սխտեմավորված ուսուցում, վարժություններ, մտավոր, բարոյական և ֆիզիկական ընդունակությունների զարգացում և դրանց վրա հսկելու ընդունակություն, ինչպես նաև ուսուցման ու վերահսկողության համակարգ, որի խնդիրը օրինական իշխանությանը ենթարկվելն է, ինքնավերահսկողությունը և այնպիսի վարքագիծ ապահովելը, որը համապատասխանում է գոյություն ունեցող կարգերին:

Սխալված չենք լինի, եթե ասենք, որ նա, ով մարդկանց որևէ խմբում կարգուկանոն է պահպանում, դրանով իսկ կարգապահություն է հաստատում: Բայց մեր այս պնդումը ճիշտ է միայն կիսով չափ: Ավելի գործուն դաստիարակ է նա, ով կարողանում է կոլեկտիվի վրա այնպիսի ազդեցություն գործել, որպեսզի նրա յուրաքանչյուր անդամ ձգտի կարգապահություն հաստատել:

Ստիպելը ամենից հաճախ խախտում է կարգապահությունը, քանի որ այն հատուկ է հաստատված իշխանությանը և տրված է ծնողներին, ուսուցիչներին, պետությանը և եկեղեցուն: Իշխանություն կրող բոլոր այդ սուբյեկտները շատ հարմար ու հեշտ են համարում պահանջել. «Վարվի՛ր այսպես և այսպես, հակառակ դեպքում ...»: Հաստատված իշխանությունը գործում է մահակի օգնությամբ, որը երբեմն ֆիզիկական, իսկ երբեմն էլ բարոյական բնույթ ունի: Մինչդեռ ամենատարրական կենսափորձն արդեն վկայում է, որ բռնությունը արդյունավետ է լուկ այնքան ժամանակ, քանի դեռ կա բարոյական և ֆիզիկական մահակն օգտագործելու հնարավորություն:

Լավ հրամանատարը երբեք քշով չի բավարարվում. նա միշտ ձգտում է հասնել առավելագույնին, քանի որ միայն կարգապահության բարձրագույն աստիճանն է հիմք ստեղծում ինքնավերահսկողության համար: Բոլորովին էլ բավական չէ մարդուն բանակ գորակոչելն ու նրան լավ կովող մեքենա դարձնելը: Կան դրանից ավելի կարևոր խնդիրներ: Միանգամայն բնական է, որ լավ հրամանատարը բանակում ծառայելը ազնիվ մասնագիտություն է համարում: Նա իր գլխավոր խնդիրն է համարում անձնակազմի ընդհանուր բարոյական մակարդակի բարձրացումը, նրա լավագույն հատկությունների զարգացումը, յուրաքանչյուրին այն եզրակացությանը հանգեցնելը, որ անհրաժեշտ է իր մեջ սեփական անձի արժանապատվության զգացում զարգացնել, որից և ծնվում են մյուս բոլոր արժանիքները: Զինվորին կարգապահությունն ավելի շատ է պետք, քան որևէ այլ մարդու: Սակայն մեծ տարբերություն կա, մի կողմից, միայն սահմանափակող և դժգոհություն առաջ բերող կարգապահության և, մյուս կողմից, այնպիսի կարգապահության միջև, որը գոյություն ունի որպես օգտակար շարժիչ ուժ, վարքի դրդապատճառ:

Երբ սրանից վախճուն տարի առաջ սրբ Ռոբերտսը նշանակվեց Հնդկաստանում մեր զորքերի հրամանատար, ապա նրա ուշադրությունը գրավեց տագնապահարուց մի երևույթ: Գեռես որպես կրտսեր սպա ծառայելիս նա սարսափով էր դիտում այն հրապարակային մարմնական պատիժները, որոնց ենթարկվում էին իր մարտկոցի զինվորները: Նա վաղուց հանգել էր այն եզրակացությանը, որ մշտական պատիժները զինվորին դարձնում են չոր ու անհույզ և այն դերի նկատմամբ անտարբեր, որը նա կատարում է գնդում: Ստանձնելով հրամանատարի պաշտոնը, լորդ Ռոբերտսը հրամայեց բոլոր նրանց, ովքեր կապ ունեին կարգուկանոնի հաստատման հետ, հրաժարվել մարմնական պատիժներից և անցնել հանդուրժողականության:

«Ես պահանջում եմ, - գրում էր նա, - որ ծառայության առաջին երկուերեք տարիներին հաշվի առնվեն զինվորների երիտասարդ և անփորձ լինելը»: Ավելին, նա պնդում էր, որպեսզի խրախուսվեն այն զինվորները, որոնց

ազգանունները կարգը խանգարողների ցուցակներում չկային, որպեսզի նրանց արձակուրդ տրամադրվի և ընդհանրապես ավելի մեծ ազատությունից օգտվեն: Այս իմաստուն գիշումները հեղաշրջում առաջ բերին և կարգազանցների ցուցակներն անհետացան:

Բռնության խնդրի նկատմամբ խելամիտ մոտեցում հանդես բերելով Ռոբերտսը չորս տարվա ընթացքում հասավ այն բանին, ինչին դարերի ընթացքում չէին կարողանում հասնել «երկաթյա կարգապահության» հազարավոր շատագույներ գնդակահարությունների, ծեծի և բանտարկությունների միջոցով:

Պատմությունը կարծես ինչպես հարկն է չի գնահատել լորդ Ռոբերտսին, որը ոչ միայն ականավոր զորավար էր, այլև սոցիալական ռեֆորմների բնագավառի առաջամարտիկ: Կես դար առաջ հարբեցողությունը դեռևս վտանգավոր սոցիալական շարիք էր, և այն ամենը, ինչ օրենքներ ստեղծողները ձեռնարկում էին դրա դեմն առնելու նպատակով, էական ոչ մի նշանակություն չէր ունենում: Բանակում կատարվող հանցագործությունների 90 տոկոսը ուղղակի կամ անուղղակի կերպով կապված էր հարբեցողության հետ: Ռոբերտսը քմահաճ մարդ չէր և հիանալի հասկանում էր, որ եթե զինվորը սիրում է մի գավաթ գարեջուր խմել, ապա նա դրանից վատը չի դառնում: Բայց գեներալն իր առջև խնդիր էր դրել՝ վերջ դնել հարբեցողությանը: Ժամանակը օգտակար զբաղմունքներով հագեցնելու ճանապարհով շարիքն արմատախիլ անելու նրա ծրագիրը պարզ էր ու իմաստուն: Հենց նա էր, որ հրամայեց յուրաքանչյուր գնդում զինվորական ակումբներ ստեղծել, որտեղ զինվորները կարող էին լրագրեր կարդալ, խաղալ, սնվել և անհրաժեշտ մանրուքներ գնել: (Ներկայումս զինվորներն այս ամենը ընդունում են որպես բնական մի բան): Այստեղ գարեջուր էլ կար նրանց համար, ովքեր սիրում են այդ խմիչքը, սակայն, ինչպես և ենթադրում էր գեներալը, իրենց դրամական միջոցների մեծ մասը զինվորները սկսեցին ծախսել այլ բաների համար, հենց որ դրանք իրենց մատչելի դարձան: Չափազանցություն թույլ տված չենք լինի, եթե ասենք, որ իր բարեփոխումների շնորհիվ Ռոբերտսը նպաստեց միլիոնավոր ֆունտ ստեռլինգների խնայողությանը, քանի որ այդ բարեփոխումները նպաստեցին հանցագործությունների վերացմանն ու հիվանդությունների կանխմանը:

Այդ նույն մեթոդները կիրառվեցին ոչ միայն բանակում: Հիսուն տարի առաջ ճիպտան ու մահակը յուրաքանչյուր անգլիական դպրոցի անհրաժեշտ պարագաներից էին: Այն օրերին աշակերտը մեկ դասի ընթացքում փաստորեն ավելի շատ ծեծ էր ուտում, քան մեր օրերում նա ստանում է իր հորից՝ առանց թուլյտվության մատան ներխուժելու պատճառով: Յուրաքանչյուր ուսուցիչ

դասաժամի զգալի մասը նվիրում էր աշակերտներին ծեծելուն, ընդ որում, ոչ թե վատ արարքների համար, այլ հենց այնպես, որպեսզի, ինչպես այն ժամանակ էին անկեղծորեն հավատում, երեխաների միջից դուրս քշեն սատանային և նրաց հոգիներում, գիտելիքների տեսքով, բարեգործություն սերմանեն: Անհրաժեշտություն չկա ասելու, որ դասերից փախչելը համապատասխան գնահատական էր ստանում:

Ներկայումս գավազանը դպրոցից գրեթե անհետացել է, չկա նաև դասալքման երևույթը: Միայն հաստագլուխները կարող են պնդել, թե իբր ժամանակակից երիտասարդները անասուններ են դառնում, քանի որ մարմնական պատիժները հազվադեպ են դարձել: Ներկայումս երիտասարդության շրջանում հանցագործությունները միայն շնչին տոկոսն են կազմում այն հանցագործությունների, որոնք կատարվում էին նախորդ սերնդի կյանքի ընթացքում: Դեռ երբեք կրթությունն այսպիսի բարձր մակարդակի վրա չի եղել: Քաղաքային ավագանու այն տարեց անդամներին և այլ ինքնավստահ մարդկանց, ովքեր դառնություններ են խոսում կրթական մակարդակի անկման մասին, չէր խանգարի իրենց քննական աշխատանքները համեմատել ժամանակակից երիտասարդների աշխատանքների հետ, որպեսզի հասկանալի դառնար, թե այդ ոլորտում ինչ հսկայական առաջընթաց է ձեռք բերվել:

Ո՞րն էր պատճառը, որ դպրոցների մեծամասնությունից մահակն անհետացավ: Պատասխանը կարելի է կարգալ դոկտոր Ռայմոնտի «ժամանակակից կրթություն» գրքում: Դա տեղի ունեցավ շնորհիվ այն բանի, որ «ստրկությունը փոխարինելու եկավ կարգապահությունը: Թատերական ներկայացումները, համերգները, խաղերը, ճամբարները՝ այս ամենը դպրոցը ձևափոխեց հասարակական գործունեության մի հսկա ոլորտի»:

Ռայմոնտի կատարած եզրակացությունն այնքան կարևոր է, որ արժե այն կրկնել: Դասալիցումները վերացան, երիտասարդների հանցագործությունները կտրուկ կերպով նվազեցին, երեխաների կյանքը հագար անգամ ավելի երջանիկ դարձավ, քանի որ «ստրկությանը փոխարինելու եկավ կարգապահությունը: Թատերական ներկայացումները, համերգները, խաղերը, ճամբարները՝ այս ամենը դպրոցը ձևափոխեց հասարակական գործունեության մի հսկա ոլորտի»:

Ներկայումս ուսուցիչներն ու աշակերտները շփվում են ոչ միայն դասարանում, այլև մի շարք այլ վայրերում: Նրանք միմյանց հետ կապված են ընդհանուր հետաքրքրություններով, խաղում են, համերգներ գնում և հաճախում այլ հասարակական միջոցառումների: Դրա շնորհիվ նրանք միմյանց ճանաչում են ոչ միայն որպես ուսուցիչներ և աշակերտներ, այլև որպես մարդկային անհատներ: Նրանք իրենց զգում են որպես մեկ կոլեկտիվի անդամներ,

հավատում են միմյանց և փոխադարձ կապվածություն են զգում: Իսկ կարգապահության ապահովման հին, բունության վրա հիմնված համակարգը կիրառում են միայն նրանք, ովքեր նոր մեթոդներ կիրառել չեն կարողանում, ի վիճակի չեն:

Երբ կոլեկտիվի անդամները տոգորվում են ընկերության ոգով, զգալով, որ նրա յուրաքանչյուր անդամի հետ նույն շահերն ունեն, ապա, արդեն անձնական նկատառումներից ելնելով, թույլ չեն տա, որպեսզի հաստատված կարգը խախտվի. չէ՞ որ ոչ մի մարդ ինքն իր դեմ զանցանք չի կատարի: Ոչ մի մարդ տհաճություններ չի ստեղծի իր ղեկավարի համար, որին ճանաչում ու հարգում է և որի կարծիքն իր համար թանկ է: Ղեկավարի համար ևս, որքան էլ նա կոպիտ մարդ լինի, դժվար է չոր ու անարդարացի վերաբերմունք ցույց տալ այն մարդու նկատմամբ, որին նա գիտե և որի բարօրության համար պատասխանատվություն է կրում:

Այժմ արդեն պարզ է, որ առավել կայուն կարգապահություն ապահովվում է հետևյալ պայմանների առկայության դեպքում.

- 1) Ղեկավարը ճանաչում է իր ենթականերից յուրաքանչյուրին:
- 2) Յուրաքանչյուր ենթակա ճանաչում է իր ղեկավարին:
- 3) Ղեկավարը միշտ համերաշխ է կոլեկտիվի հետ:
- 4) Խումբն ամբողջությամբ, ոգևորված իր ղեկավարի խանդավառվածությամբ, համախմբված է որպես կոլեկտիվ:
- 5) Խումբը համակված է ընկերության վեհ գաղափարով:
- 6) Կոլեկտիվը լավ մարզված է, եռանդուն է և նախաձեռնող:

Թվարկված պայմանները ստեղծելու դեպքում (իսկ դա բոլոր հանգամանքներում լիովին հնարավոր է) հանցագործություններ այլևս չեն կատարվի, ուսուցումն արագ առաջ կընթանա, զինվորները մարտունակ կդառնան, իսկ հաուպտվախտն էլ արդեն պետք չի լինի: Կարելի՞ է, արդյոք, կասկածել դրանում: Ավելի վատ պայմաններում, քանի որ խմբերում նրանց աշխատանքը տևում է օրվա մեջ միայն վեց ժամ, շաբաթական հինգ օր, և այդ ամենը՝ տարեկան երկարատև արձակուրդ ունենալու դեպքում, լավագույն դպրոցական ուսուցիչները մեր քաղաքների ետնախորշերում ավելի մեծ հրաշք են գործել: Նախորդ սերնդի երեխաները, որպես կանոն, փողոցում իրենց ուսուցչին տեսնելիս թաքնվում էին մոտակա անկյունում: Այսօր ավելի սովորական է այլ բան. երեխաները սպասում են ուսուցչին և նրան դպրոց են ուղեկցում: Որտե՞ղ են հարաբերություններն ավելի առողջ:

Ո՞րն է ավելի արդյունավետ՝ ստրկությունը, թե՞ կարգապահությունը: